

I.N.S.S.T.  
DISSERTATIO  
e Philosophia Morali  
DE DISCRIMINE  
**JUSTI, ETHICE VEL**  
**POLITICE TALIS,**

*QVAM*  
INCLUTA FACULT. PHILOS. ANNUENTE  
IN ACADEMIA LIPSIENSI,

Sub PRÆSIDIO

*VIRI PLURIMUM REVERENDI*  
*ATQVE EXCELLENTISSIMI*

**DN. VALENTINI ALBERTI,**  
SS. Theol. Licent. Ejusdemq; ve Prof. Publ.  
Extraord. Logicæ & Metaph. Ordin. dignissimi, Facult.  
Philos. Adsess. Gravissimi, Collegii B. Virgin. Colle-  
giat. Meritissimi,

*Dn. Patroni ac Præceptoris multis nominibus  
venerandi,*

Publico Eruditorum Examini subjicit  
*Ad d. III. Febr. A. O. R. 1675.*

Autor-Respondens

**JOACHIMUS CHRISTOPHORUS Ludwig/**  
Slaizensis, Magisterii Candid.

H. L. Q. C.

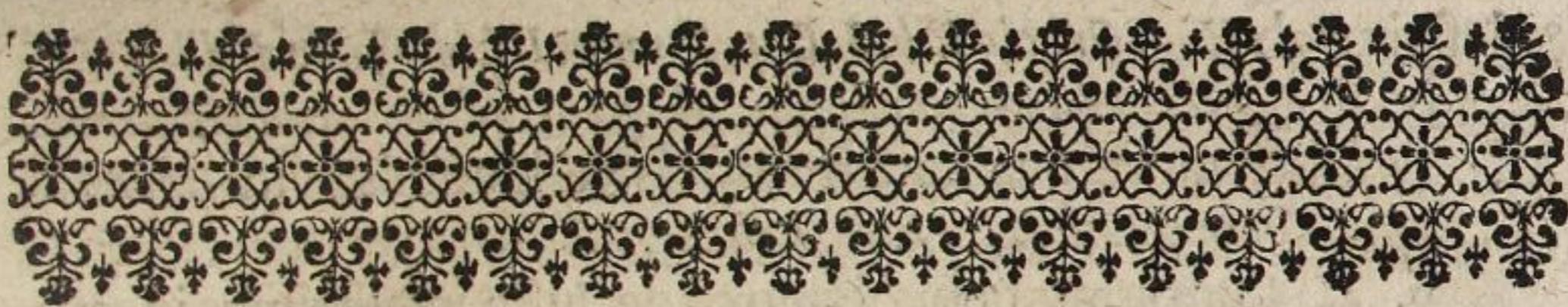
Coll. diss. A  
2, 5

*LIPSIAE,*  
Literis JOHANN-ERICI HAHNII.

*a. II. 5.*

*M. Löffler*





I. N. S. T.

A'VEU Προοιμία.

C A P U T I.  
DE DISCRIMINE  
QVOAD STATUM.

§. 1.

**B**RIMUM decennium ultra seculum hōc annō effluit, ex qvo Lipsiā *Tycho Braheus, Nobilis Danus* discesit, qvam per integrum triennium benignam Studiorum Nutricem expertus fuerat. Ille verò cùm à Patruo, Prudentiæ juris, in hac Alma Nostra operam navare jussus esset, naturā verò ad studium Mathematicum, qvō deinde excelluit, ductus ac impulsus, tacitō qvōdam juris fastidiō teneretur, aliquando in hoc qvalecunqve (qvod & deinceps inter sodales freqventer in ore habuit) distichon tunc prorupit :

*Jus patinæ & Legum sunt nomine Jura sub uno:*

*Grandia condunt & grandia Jura vorant;*

referente *Gassendō in vita ejus p. 6.* Qvō lusu Juvenis ingeniosissimus duas illas diversissimas Juris significationes, qvæ sub auspicio studiorum teneræ etati è Grammatica aut Lexico innotescunt, conciliare studuit.

§. 2. Quemadmodum autem hæc vulgaris ambiguitas per hujusmodi jocum, si rem seriò agamus, non sublata est: ita in Philosophicis acceptationibus, qvas nos h. l. omnium maximè curamus, jus cum conjugatis suis longè majorem sustinet varietatem.

§. 3. De Jure videbimus in Cap. II. Jam de Justo; qvod vel substantivè, vel adjective sumitur. Substantivè, prout idem est, ac jus,

& definitur ab *Hug. Grotio Lib. I. Cap. I. num. IX. de Jure Belli & Pacis*, qvòd sit *Regula actuum moralium, obligans ad id, quod rectum est.* Adjectivè denotat vel qualitatem actionis, vel hominis: vid. *Excellens. Nostri Thomasii Philos. Pract. Tab. XXVI.*

§. 4. Cùm igitur nobis sermo est de Justo, intelligimus id, quantum sumitur adjectivè, & qvidem in significatu priori, pro qualitate actionis, qvæ dicitur justa, cùm juri est consentanea. *Grotius Lib. I. Cap. I. num. III. vocat non injustum: dicit enim, magis accipi sensu negante, quam ajente. Injustum autem appellat, quod naturæ societatis ratione utentium repugnat.* Adcuratiorem definitionem dat *Honoratus. Dn. Praeses Colleg. Grotiani Cap. I. Lib. I. §. 4.* retentis verbis Grotii & aliis paucis adjectis hòc modò: *Justum aut non injustum est, quod dictaminibus è statu integritatis hodiè valentibus, principaliter, & consequenter naturæ societatis humanæ non repugnat.*

§. 5. Græcè vocatur stilò Aristotelicò δικαιοπείημα, item δικαιώμα. Sed vox δικαιοπείημα huic loco aptior, qvia generalior. Differunt enim hæc duo ut generalius & specialius. Nam δικαιοπείην significat in genere, qvòd justum est, agere; at δικαιών propriè est in æqualitatem actionis injustæ sive contractus inviti revocare ad æqualitatem justitiae. Ergò δικαιώμα opus est propriè non cuiusvis justitiae, sed correctivæ solius: δικαιοπείημα verò cuiusvis, nec solius particularis, verum & universalis. *Thomas. l.c. Confer Giban. Commentar. in Nicom. Lib. V. Cap. VII. p. 403. 404.*

§. 6. Quid verò Ethicè ac Politicè justum sit, ac qvomodo unum ab alterò differat, inferius qvidē *Cap. III. & IV.* trademus. Hic tamen anticipando, secuti præcepta de methodo, qvæ in omni tractatione descriptionem præcipui objecti, si id notissimum non sit, jubet præmittere, utriusque naturam exemplò qvòdam Grotianò, ne steriles simus, delineabimus. Statuit *Grotius Lib. II. Cap. XXIII. num. XIII. bellum utring;* (Ethicè) *justum esse non posse, et si uterque bellator aliquando possit non injustus esse.* Dicitur (i.) Ethicè justum esse non posse, ad qvòd requiritur bonitas moralis in causa; et si omne bellum solenne sit Politicè justum, ad qvòd validitas civilis in effectibus sufficit. Ethicè verò justum sumitur vel generaliter, vel specialiter, prout nimirum justitia est vel universalis, vel particularis. Generale justum propriè magis dicitur rectum, sicut justitia universalis omnem complectitur rectitudinem, ubi abest culpa agentis. Speciale justum iterum vel in operante,

rante, vel in opere est. In operante, sensu negativō, quando is injustum, sed non injuste agit, nesciens scilicet, id tale esse: in opere verò sensu positivō, quando id ipsum juri est conforme. Ex his distinctionibus bellum potest utrinque justum dici tūm in generali, tūm in prima speciali significatione respectu operantis; sed quia sic bellator potius, quām bellum recte se habet; ideo dicit (2.) bellatorem utrumque aliquando posse non injustum esse.

§. 7. Hæc omnia per periphrasticam resolutionem ex *allegato loco Grotii* sic deduci possunt. Nos autem h. l. respicientes ad scopum nostrum, inde excerpimus tria: (1.) descriptionem Ethicè ac Politicè justi. Nimirum ad illud requiritur bonitas moralis in causa: ad hoc sufficit validitas civilis in effectibus. (2.) divisionem Justi Ethicè, in generaliter & specialiter tale: Illud ad justitiam universalem, hoc ad particularem pertinet. (3.) subdivisionem Justi specialiter talis, prout vel in operante est, vel in opere.

§. 8. Ex his justum Ethicè tale tamen generale, quām speciale, quod in opere est, cadit in statum rectum & corruptum simul; etsi in illum perfecte, in hunc imperfecte. Justum Politicè & Ethicè speciale, quod in operante est, proprium est statū corrupti. Nam in utroque est imperfectio, quam status rectus non admittit. De justo Politicè, constat. Ethicè justum speciale in operante diximus cum Grotio accipi sensu negativō, quando injustum, sed non injuste agit, nesciens scilicet, id tale esse. Quæ duo, injustum, & injuste agere, maximè differunt; id quod ex oppositis, nempe justum agere & justè agere, clarissimè patebit. Justa enim agere, denotat nudè aliquā actionem, adeò ut justa possint agi sine habitu, sine scientia, & proæfisi ab invitis & neScientibus; sed justè agere significat actum constantem, ex habitu crebris exercitiis acquisito provenientem; & ad hoc requiritur scientia, & voluntas. Expressis verbis hoc discrimen inculcat Aristoteles Lib. V. Nicom. Cap. X. Άδικη μὴ καὶ δικαιοπειαῖ, ὅταν ἐκών τις ἀντὶ περίπη, ὅταν δὲ ἄκων, γέ τ' ἀδικηῖ, γέ τε δικαιοπειαῖ, ἀλλ' οὐ καὶ συμβεβηκός· οἷς γὰρ συμβέβηκε δικαιοῖς εἴναι η̄ ἀδίκοις πεάττοιν. Αδίκημα δὲ καὶ δικαιοπειάμηνα ὠργισαὶ τῷ ἐκχοσίῳ καὶ ἀκχοσίῳ. ὅταν γὰρ ἐκχοσίου η̄, φέγεται· Άμα δὲ καὶ ἀδίκημα τότε δέσιν. οὐτε ἀδικόν η̄ εἴσαι μὴ, ἀδίκημα δὲ γέδεπω, εἰδὼ μὴ τὸ ἐκχοσίον περισῆ, h. e. injuste agit & justè quispiam, cum sponte agit: cum verò invitus facit, neq; unjuste, neq; justè agere censendus est, nisi ex accidente:

cidente: accidit enim, ut ea, quae agunt, vel justa sint, vel injusta. At justè vel injustè factum spontaneò & invitò definitur. Cùm enim spontaneum fuerit, vituperatur, tuncq; etiam est injustè factum. Qvare fit, ut injustum qvidem esse quipiam possit, quod tamen nondum injustè factum sit, nisi etiam adfuerit, ut spontè factum sit. His perceptis nemo non videt, eum qui injustum, sed non injustè agit, Status corrupti civem esse.

§. 9. Status h. l. significat certam qualitatem existentiæ hominis, prout ea vel rectè vel male tam in naturalibus, quam moralibus se habet.

§. 10. Hinc quod ad præsens, dividimus cum *Thomasio Nostro Tab. XXXIII. Phil. Pract.* Statum in naturalem & legalem. Naturale verò hoc non accipitur pro essentiali constitutivo, quod sensu rationalitas homini est naturalis; nec pro essentiali consecutivo, quem in modum risibilitas eidem naturalis esse dicitur; sed pro naturali effectu, quia qualitas illa existentiæ hominis, quæ status naturalis dicitur, pependit à Natura, & quidem recta. Hac rectitudine postquam excidimus, non potuit non succedere qualitas contraria; male se habens, quæ per leges, sicut ægrotus per Medicinam, corrigenda est. Hinc Status alter dicitur legalis.

§. 11. Naturalis vocatur alias rectus, item integritatis: Legalis, corruptus & aberrans.

§. 12. Ante lapsum quidem unicus tantum erat Status, integritatis videlicet, & in hoc primus homo constitutus, siquidem imago Dei in homine, fuit excellenter conformis Deo πεωτύπω.

§. 13. Hæc autem conformitas fuit duplex, primaria nempè ac principalis, & secundaria sive minus principalis.

§. 14. Principalis sita fuit in anima & partim quidem in intellectu, partim in appetitu.

§. 15. In intellectu, perfecta voluntatis divinæ notitia, summa quæ rerum omnium scientia; & hac in parte homo conformis fuit sapientiæ Dei.

§. 16. Qvoad appetitum, in rationali sive voluntate erat tūm naturalis ad bonum propensio, tūm voliti libera & expedita executio: istò Dei sanctitas, hoc illius libertas representabatur. In appetitu sensitivo erat conformitas tūm cupiditatum, tūm affectuum cum rectâ ratione, quibus ἀντίγνωσι, castitas, puritas & integritas figurabatur.

§. 17. Mi-

§. 17. Minus principalis aut secundaria partim in conditione corporis five qualitatibus immortalitatis & impassibilitatis ; partim in externo dominio super animalia & terram posita fuit, *Genes. I. 26.*  
28. Vid. *Theologii in Loc: de Imagine Dei.* Unō verbō: Omnia erant optima & rectissima.

§. 18. Sed pulcherrima hæc imago divina per miserrimum proh dolor ! primorum Parentum lapsum adeò eversa est, ut quædam tantum adhuc supersint reliquiae è statu integritatis : & sic ortus status aberrans, corruptus, legalis. Nam qvoad intellectum amissa est rerum cognitio cum virtutibus intellectualibus maximam partem ; in appetitu utroque jacturam virtutum moralium fecimus.

§. 19. Qvibus præmissis, repetimus ex §. 8. & ostendimus distinctius, Ethicè justum pertinere ad statum rectum five integrum qvoad consecutionem perfectè ; ad statum verò corruptum qvoad intentionem perfectè, qvoad consecutionem imperfectè. Politicè verò qvod justum est, ad statum tantum pertinet corruptum.

§. 20. Dicimus autem non absqve ratione, qvòd justum Ethicè tale ad statum corruptum pertineat qvoad intentionem perfectè, qvoad consecutionem imperfectè. Ratio est, qvia natura nostra per primum lapsum penitus est corrupta, ut diximus §. *preced.* 18. *bujus Cap.* Si enim in statu integro viveremus adhuc, conseqveremur hoc justum Ethicè tale nos omnes in hoc mundo. Namqve tūm non solum Aristides *καὶ ἐξοχὴν* nobis veniret justi nomine &c. verùm omnes omnino omnibus virtutibus, qvæ qvidem in illo statu usum habere possent, essemus instructi. Cùm verò jam vivamus in statu eheu ! corrupto, tantummodo qvoad intentionem cadit in nos perfectè justitia Ethicè talis, siqvidem perfectum habitum acquirere ntimur qvidem, sed ultra semivirtutem in hac mortali vita adscendere vix possumus. Inde qvoqve status naturalis five integer dicitur, idealis, qvia non actu illum obtinemus hodiè, sed tantum possidemus in imagine & quasi speculo. Imperfectè tamen aliquid de eo, si virtutibus studemus, actu recuperamus ; sed non ultra imperfectiōnem cùm graduum, tum partium. Perfectio verò alterius vitæ est. Posset huc non ineptè trahere definitionem Summi Boni apud Aristotelem, cui *Lib. I. Nicomach. Cap. VII.* Est operatio animæ rationalis secundum virtutem optimam & perfectissimam, *ἐπίων τελείων*, in vita perfecta. Atqvi vita nostra in hoc mundo nunquam & nuspian est perfe-

perfecta. E. nec Summum Bonum perfectè qvoad consecutionem datur. Favet huic Christianæ sive expositioni sive extensioni *ἀνείθεια* Logica Dn. Thomæ, qvi verba illa ultima: *ἐν βίῳ τέλειῳ, in vita perfecta,* omittit Philos. Pract. Tab. V. qvia tantum spectant ad existentiam Summi Boni.

§. 21. Statum naturalem sive rectum Idem describit Tab. XXXIII. l. c. qvòd sit, qvi seqvitur naturæ perfectionem & virtutem; contrà, aberrantem sive Legalem, qvi seqvitur naturæ imperfectionem aut vitium. Ubi observandum, qvod in descriptione status naturalis adhibetur particula copulativa ET: in aberrantis verò, disjunctiva AUT. Hoc nimirum ideo fit, qvia ad naturalem duæ perfectiones reqviruntur, Physica nimirum & Ethica, qvarum illam per perfectionem, hanc per virtutem intelligit. Sed ad statum aberrantem alterutra imperfectio potest sufficere.

§. 22. Hoc modò in statu corrupto hodiè geruntur bella, qvod non factum fuisset, si in statu integro mansissimus. Omne enim bellum involvit imperfectionem. Sic adserit Grotius Lib. II. Cap. I. num. I. qvòd causa justa belli suscipiendi nulla alia esse possit, nisi injuria. Qvis autem injuriam non habeat pro imperfectione? ut taceam alia. Interim omnia bella publicâ autoritate suscepta habent aliquos effectus juris, ut & sententiæ; sed hoc modò Politicè tantum, non Ethicè sunt justa.

§. 23. Similem in modum metus, qvi bellō solenni injustè alteri infertur, habetur pro Politicè justo ex jure Gentium. Accidit id in aliis etiam multis, qvantumvis vitiō non carentibus. Nam nisi id placuisset, bellis talibus, qvæ valdè sunt freqventia, nec modus nec finis potuisset imponi: qvod tamen fieri interest humani generis. Dictum autem, pro Politicè, non Ethicè justo haberi. Nam pactum, sic initum intus manet injustum, adeoq; aut à bono viro est remittendum, aut interna hæc injustitia novò ac verè liberōconsensu tollenda. Vid. Grot. Lib. III. Cap. XIX. num. XI. XII.

§. 24. Tandem hīc quoq; meretur notari illa distinctio, inter statum naturalem formaliter & normaliter consideratum. Status naturalis formaliter habet formam hujus status, & est aut fuit ipse status integer, cùm olim esset actualis, de qvo jam dictum §. 20. hujus Cap. Status naturalis normaliter consideratus nihil aliud est, qvām status natura-

naturalis idealis, qvatenus per certas qvasdam regulas in modum normæ actiones nostras dirigit. Hinc eum ab officio Normalem dici intelligis. Status autem corruptus, qvò magis ei conformis est, eò proprius ad statum rectum accedit. Unde fluit nova subdivisio status corrupti in minus & magis talem.

## CAPUT II. DE DISCRIMINE QVOAD NORMAM.

### §. I.

**A**D normam utriusque hujus justi agnoscendam, repetenda est distinctio justi Ethicè in perfectè & imperfectè tale; qvam indicavimus §. 19. Cap. i.

§. 2. Norma justi Ethicè, perfectè talis, est jus rigidum, actum in omnibus partibus ac gradibus consummatum sibiique conformem hoc est, honestissimum, requirens. In imperfectè tali, ideo qvia imperfectè se habet, remittitur aliquid ab hoc rigore.

§. 3. Norma justi Politicè, est jus gentium laxius sic dictum, aut lex aliqua humana s. missio, conferens jus quoddam personæ ad aliquid agendum valide aut impune, etsi non honestè.

§. 4. Ad hæc intelligenda juvat adducere significationes juris ex Grot. lib. I. de Jure B. & P. Cap. 1.

§. 5. Nimicum jus 1) est attributum actionis, prout valet idem quod justum aut non injustum, num. III. dividiturque in rectorium & æquatorium, ibid. terminis notis.

§. 6. Jus 2) est qualitas personæ ad aliquid justè habendum vel agendum. Qualitas autem moralis est vel perfecta, qvæ facultas dicitur: vel minus perfecta, nempe aptitudo: qvibus respondent in naturalibus, illi quidem actus, huic autem potentia. Vid. ibid. num. IV. V. VI. VII. & VIII.

§. 7. Jus 3) est Synonymum legis, largissimè tamen pro naturali, quam positivâ sumtæ; estq; regula actuum moralium (non fraudens, aut permittens aliquid, sed) obligans ad id, quod (justitiâ universalis aut particulari) rectum est. Num. IX.

§. 8. Et in hac tertia significatione Grotius cum Aristotele, jus  
B divi-

dividit in naturale & voluntarium *dicto num. seqq.* Voluntarium postmodum subdividit in humanum & divinum, *num XIII.* Ab humano incipit, idque *num. XIV.* distingvit in civile, civili latius, & civili arctius. Civile vocat à potestate civili, quæ civitati, cœtui perfecto liberorum hominum juris fruendi & communis utilitatis causâ sociato, præest. Nam ab hac illud proficiscitur. Jus civili arctius eiique subditum est domesticum. Latius est jus Gentium, quod omnium aut multarum gentium voluntate vim obligandi accepit.

§. 9. Jus positivum divinum est, quod ex motu liberrimo voluntatis divinæ ortum & objectum indifferens habet. Et hoc ipso differt jus divinum positivum à jure naturali, quod itidem dicitur divinum. Objectum enim juris naturalis sunt actus debiti aut illiciti per se, positivi autem divini, indifferentes. Hinc illos præcipit Deus aut vetat, quia in se justi aut injusti sunt; hi vero justi aut injusti sunt, quia Deus præcipit eos aut vetat. *vid. num. XV. ibid.*

§. 10. Nos de Justo Ethicè, jus accipimus in signif. 3. quæ dicitur *dictamen rectæ rationis, homines in societate constitutos ad honesta facienda & turpia vitanda obligans.* Vid. *Cap. I. §. 3.* Et hoc dicimus regulam justi Ethicè, non quidem, si hoc perfectum esse debeat, absoluè, sed cum addito, nempe jus rigidum, quod secundum rectæ rationis dictamen rigidissime omnia ponderat.

§. 11. Jus rigidum dicitur alias summum, sumiturque vel propriè, vel impropriè. Conveniunt hæ duæ significations in eo, quod in utraque ad jus summum sive rigidum rigor requiritur; differunt, quod ille in jure summo propriè dicto dictamini rectæ rationis est conformis, in impropriè tali difformis. Illud enim est æquissimum; hoc iniqvissimum, dum literæ legis nimis rigidè inhæret, neque ullam exceptionem in benigniorem partem admittit. Græcè ἀκριβία; splendidò quidem titulò, sed eò, quem diximus, sensu; adeò ut possimus dicere, quod Socrates ad Demodocum, apud Platonem in Theag. Pulchrum, ò Demodoce, & divinum filio nomen imposuisti; qui tamen ad divinam sapientiam nondum perductus erat.

§. 12. Ex his autem sequitur atque constat, quando de jure rigido seu summo loquimur, quod sit norma justi Ethicè, intelligere id, quatenus sumitur propriè.

§. 13.

§. 13. Præterea jus summum propriè dictum vel sic est comparatum, ut mutatis circumstantiis, ipsum semper maneat idem, nulloque tempore ac loco admittat exceptionem, aut limitationem, quælibet sunt illa: Deus est diligendus, colendus &c. Vel ita formatum, ut positis certis circumstantiis exceptio aut limitatio locum inveniat; cuiusmodi est hoc: Septem oportet testes adesse, quando legitimum conditur testamentum; &c. Propter hoc alterum genus opus est non nunquam ad jus summum propriè tale, accedere æquitatem, prudenter excipientem ac limitantem.

§. 14. Est autem æquitas juxta Aristotelem *Lib. V. Nicom. Cap. XIV. correctio legis justa in ea parte*, quâ propter universalitatem deficit. Non indigna sunt verba Philosophi, d. l. quæ huc adscribantur: *Quando lex universaliter quid dixerit, & præter universale postea aliquid contigerit, recte se habet, si quâ parte legislator deficit, absolutèq; ac simpliciter loquendo peccavit, corrigatur defectus: id quod legislator etiam ipse si adesset, dixisset. Estq; ea boni & æqui natura, quâ parte deficit ob universalitatem, emendatio sit.*

§. 15. Dicitur i) ἐπανέργωμα, correctio; non quod legis sit aliquod erratum, sed quod generaliter fuerit posita absque circumstantiis: & differt hoc ipsò à dispensatione, quæ legis obligationem in particulari quodam casu tollit. Correctio autem legem non tollit, sed quomodo intelligenda sit, monet, ne ibi aliqua legis obligatio singatur, ubi nulla est. Utamur exemplò *Excell. Thomasi Not. ad Tab. XXV. Phil. Pract. Adnot. CXVI. num. 3.* Sit v. g. lex in aliqua civitate: Peregrinus, si murum adscendat, capite plectatur. Eveniat casus, ut in publico ab hostibus murum invadentibus periculo, dejicendorum illorum gratiâ, concendat & murum peregrinus. Svatet, hic æquitas, ut hoc factum peregrini non modò sit impune, sed vel præmio adficiatur. Nec enim præsumitur mens alia fuisse legislatoris, quam curiositati aut animo proditorio peregrinorum ponere obicem. Limitata ergo lex juxta dictamen æquitatis sic sonabit: Peregrinus si murum adscendat, scilicet curiositatis aut prodendæ urbis gratiâ, capite plectatur. Et sic limitata vocabitur Aequum.

§. 16. Æquitatem autem admittit (i) Lex divina positiva; talis erat, quæ jubebantur Israëlitæ ab operibus laboriosis die Sabbathi abstinere; & tamen ubi bos in puteum delapsus, aut proximi salus cras-

sum ejusmodi laborem illō die exigeret, sine legis violatione licebat ei vacare, ipsō probante Salvatore, *Matth. XII. n.* (2) Lex positiva humana; de septem testibus ad testamentum requisitis; &c. quā de re inter omnes constat. Qvō verò sensu Jus Naturæ negetur capax esse hujusmodi limitationis, patet ex ipsa ratione, quā sententiam hanc suam suffulciunt Autores. *Lex*, inquit, *Guilielmus Grotius, de Principiis J. N. Cap. 3. N. II. p. 26. edit Hag.* naturalis cum scripta non sit, eōque nomine deficere non potest; nūnquam enim tota auditur, nisi omnes addideris exceptiones, qvibus additis nihil ei deesse videbimus. Nimis (1) præsupponendum est, qvōd æqvitas adhibetur per interpretationem legis;; (2) distingvendum est inter axiomata Juris Nat. prout in genere ac nervosè in certa verba redacta sunt: Eum in modum juris naturalis esse dicitur: Parentes esse honorandos, Superiori parendum &c. & prout intra animum uniuscujusque coram, tribunali conscientiæ vim legis obtinent & exercent. Priori modō non rarō, posteriori nunquam opus est interpretatione. Sicut enim verba, qvæ in exprimendo Jure Naturæ deficere possunt, eam aliquando admittunt aut desiderant: ità intra animum Jus Naturæ omnibus circumstantiis à dictamine rectæ rationis plenè aptatur, ut nullus ibi defectus aut excessus committi, imò ne metui qvidem possit.

§. 17. Dicitur 2) esse correctio legis *ea parte, quā propter universalitatem deficit.* In lege enim juxta Aristotelem sunt quædam, *ἐλλείματα*, qvæ scriptō non fuere comprehensa, vel insciis invitisqve legislatoribus, cùm prudentiam eorum ista fugerent; vel scientibus & prudentibus, cùm non possent singula ob varietatem determinari, nec voluerint omnia subtiliter complecti. Lex autem deficit vel contrariè, vel negativè. Contrariè, qvando accidit casus, in quo non tantū cessat ratio legis, sed etiam si fieret id, qvod lege præcipitur, peccatum esset. Exemplo sit lex de reddendo deposito. Si igitur furiosus repeatat ensem depositum, aut alius, qvando manifestum est periculum, ut alium eō occidat, ratio legis cessat contrariè, adeoqve æqvitate subveniente monemur, legem non esse servandam, qvia si servaretur, committeretur peccatum. Negativè verò deficit, qvando accidit casus, qvem lex non attingit, ideoqve ei, nisi apparenter, non repugnat.

§. 18. Latiūs hoc deducere voluimus, debuimus, ut exempla ejus,

ius, qvod Ethicè justum est, rectè intelligi possint. Regimen enim actionum nostrarum, qvatenus illæ Ethicè justæ esse debent, partiuntur quasi inter se jus summum propriè tale atqve æqvum ; id qvod exemplis *Grotii* confirmamus. Hoc enim judice, si justum Ethicè tale salvum esse debeat, non decet in bello interficere captivos, nec recusare ditionem, pacifcentium vitam salvam, nec occidere, qvi sine hâc conditione pacti sunt, aut supplices sunt. Nam ex æqvitate vitam humana conservare decet, ubi ex necessitate illam perdere non oportet. Imò fas est ex eadem ratione, ut hostes potius metu ad ditionem cogantur, qvàm ut interficiantur. En moderamen *Æquitatis*, leges militares sic interpretantis. Vid. *Grot. Lib. III. Cap. XI. num. XIII. XIV. XV. de J. B. & P.* Sed objiciat qvis: Decet in bello nonnunquam interficere illos omnes : Ratio, qvia mortem tanquam hostes meriti sint. Verùm Resp, ad justitiam Ethicam in supplicio non sufficeret nomen hostile, sed reqviri aut casum neceffitatis, qvi hîc cessat, aut crimen capitale, si qvis e. g. simul hostis, simul transfuga aut perfidus aut violator juris Gentium sit. Id si adsit, supplicium erit Ethicè justum. En directorium *Juris propriè summi aut rigidi*. Vid. *ibid. num. XVI. l. c.*

§. 19. In Norma ejus, qvod Politicè justum est, consultò adjecimus §. 3. ius personæ ad aliquid agendum, sic scilicet, ut hoc peractum in republ. validum sit aut impune.

§. 20. Qyoniam verò id, qvod Politicè justum est, in republ. valere debet, necesse est, ut ius personæ ad tale quid agendum nitatur autoritate superioris; qvalis h. l. est in jure Gentium laxius sic dicto, & in legibus Magistratus aut permissionibus injustis aut non omnino justis. In his autem nos normam Justi Politicè, constituimus d. l.

§. 21. Qvæstio aliàs est, jam olim mota; an de essentia legis sit ut honestati ne repugnet? Tantus autem est honestatis fulgor in Lumine Naturæ, ut ex gentilibus *Plato* & *Cicero* eam ad legem requisiverint. Verùm *Aristoteles* aliter existimat, etiam malas leges esse leges, *Lib. V. Nicom. Cap. I. & IX.* Rationem dissensus inter *Aristotelem* & *Ciceronem* dat *Giphanus Commentar. p. 340.* dicens, eam *Ciceronis disputationem*, magis *Philosophie* & *Juri Nature*, qvàm *civili* & *communi* sensu esse consentaneam. Clariùs hoc deciditur distingvendo inter statum rectum & corruptum. In illo lex, nisi honesta, non esset: in hoc contrarium haut raro accidere videmus, jubente necessitate aut syadente uti-

te utilitate. Malo tamen corvi, malum ovum. Nam ex lege, quæ honestate destituitur, non potest non actio similis profluere. Interim ex his adparet, verum esse, quod jus Gentium laxius tale & leges civiles aut permissiones non justæ ad Politicè justum sufficiant.

§. 22. Jus Gentium laxius sic dictum *Grotius* saepius habet in ore, idque non tam contradistingvit, quam opponit juri Naturæ; cum alterum jus Gentium strictè tale vel cognatum sit quodammodo Juri Naturæ, vel minimū ei non adversum. Cognatum à nonnullis primævum, alterum, non adversum, secundarium dicitur. Jus autem Gentium laxius sic dictum tantum consistit in aliqua gentium conniventia, ut quid pro inculpato habeatur; qualia nullibi frequentius, quam in bello inveniuntur. Jus hoc passim dicitur à *Grotio* externum, cui reliqua jura, quæ actionem Ethicè justam faciunt, sub nomine juris interni contradistingvit.

§. 23. Sic talijure Gentium in bello Politicè justo licet perfidō uti ad nocendum tantum, non ad interficiendum. Dicimus (1.) tali jure Gentium, laxius, non strictius accepto, multò minus jure Naturæ. Nam qui malorum operâ in hostem utuntur, peccant apud Deum, non homines ex hac Gentium conniventia. Dicimus (2.) in bello Politicè justo. Nam extra illud & in latrones & piratas plus licet hoc Gentium jure. Etsi enim perfidia in eo vitiō non caret, tamen apud gentes odio eorum, in quos committitur, impunita est. Dicimus (3.) perfidō ad nocendum tantum. Nam infra jus interficiendi constitit hæc consuetudo, studiō securitatis pro iis, qui eminent. Conf. *H. Grot. de J. B. & P. Lib. III. Cap. IV. num. XIIIX.*

§. 24. De legibus injustis non omnino justis res notior aut clarior est quam ut latius deduci debeat. Utinam nobis earum exempla in priscis Rebus publicis Græcis, aliisque inter Ethnicos, non in hodiernis Christianis liceret invenire!

§. 25. Permissiones sunt vel nudi facti, vel legis. Illæ nihil praeter impedimenti remotionem (exempli causâ in Deo peccatum permittente) significant. Hæ sunt plenæ, vel minores plenis. Illæ impeccabilitatem, hæ impunitatem tantum ac licentiam conferunt; suntque hujus loci. Vid. *Grot. Lib. I. Cap. I. num. XVII.*

§. 26. Illustrē hujusmodi permissionum, & actus exinde non Ethicè, sed Politicè justi exemplum suggerit nobis Historia Batavica, hujus seculi, de *ωλχεσία* militum navalium, pulvere tormentariō navim

navim unà secum perdentium, ut in potestatem hostium ne pervenirent. De hac Schoock. Imper. Mar. Cap. XXVI. p. 115. Video, inquit, plerosq; presupposuisse falsum, qvam milites navales, ab Ordinibus Generalibus mandatum unquam acceperint, incendi navim, ubi desperarent de sua salute, atq; hoc ipsis juramento solenni promiserint. Nunquam hoc insertum fuit formulae juramenti; sed res ipsa ultrò, atq; citra autoritatem publicam, paucis aliquibus exemplo suo praeeruntibus, frequentari cœpit inter eos centuriones navales, qvi præ aliis fortes atq; invicti videri volebant; hâc potissimum occasione, quod utrinque (hoc est tum à parte Ordin. tūm Hispanorum) captivi in mari, cujuscunq; loci atq; ordinis, Neptuno instar victimæ consecrarentur. Belgarum Fœderatorum exemplum secuti sunt ipsi Hispani, qvorum Admiralius Jan Michielse se & navim suam cum omnibus vectoribus incendere, perdere maluit, anno 1622. qvām hostium fidei se permettere. Imò extranei quoq; imitati fuerunt, speciatim Sveci, ex qvibus, cùm qvis se atq; navim perdere maluisset, qvām venire in potestatem Dantiscanorum, magnus illc Gustavus Adolphus Regum Prudentissimus, convenientissimè dixisse fertur, teste Loccenio Lib. III. Marit. Cap. IX. Erga me & regnum masculine & fideliter, erga seipsum scele ratè fecit. Et paulò superius: Ex consuetudine magis, qvām lege, diu quoq; observatum est, navim potius perdere accensō pulvere tormentari, qvām hosti tradere privatum unquam. Nullus autem ex navalibus nostris sociis ad tale sacramentum exhorruit, sed in plerisq; navibus bellicis antehac non quidem jussu Ordinum, sed ex consuetudine puer qvis conductus esse solet, qvi urgente necessitate pulvere accenderet, quod phrasin nauticā est den rooden Haen in het Crunt stecken. Qvæ omnia si pondentur, produnt, conniventiam Magistratūs non pertinuisse ad permissionem nudi facti, qvoniam alias puniti fuissent sic agentes, sicut Deus punit peccatores, et si permissione hujusmodi ad actum peccandi connivet: nec ad permissionem legis plenam, qvia factum fuit peccaminosum; quod in seqq. d. l. pluribus confirmat Schoockius; sed ad permissionem legis minorem plenā. Hâc enim nisi fruiti fuissent illi αὐτῷ φόνοι, puniti fuissent, post amissam vitam, in fama, bonis &c. de quo nihil legitur. Confer. Voët. Disþ. select. Tom. IV. p. 256. seqq. & in Tbersite Heautontimor. Sect. III. p. 251.

## CAP.

# CAP. III. DE DISCRIMINE QVOAD FORMAM.

§. 1.

**F**orma justi Ethicè, in eo consistit, ut nimis sit conveniens cum juribus divinis, & humanis justis. Inde quoque omnino est honestum atque absolutè laudandum & adpetendum. Constat hac de re ex antecedentibus manifestè.

§. 2. Forma autem justi Politicè talis, consistit in convenientia cum jure Gentium laxius sic dicto, aut lege sive permissione, quæ minor sit plenâ, Magistratus civilis, juxta dicta ac deducta in Cap. superiori.

§. 3. Huc pertinet sententia Celeberrimi Conringii Leet. ad Lampad. *Quod civiliter, justum est, id est imandum est ratione Status, qui consistit in utilitate publica; at quæratio Status postulat, non statim revera & moraliter sunt justa. In illis rebus publicis, in quibus omni ex parte vera beatitudo queritur, quæ eadem est cum beatitudine morali, illa etiam revera & moraliter sunt justa. Sed quia talis res publica non datur, ideo civiliter justum omni ex parte non convenit cum moraliter justo.*

§. 4. Exempla apud Grotium prostant passim, cum de rebus bellicis in specie, tunc de bello in genere.

§. 5. Hoc vel est privatum, vel publicum.

§. 6. Privatum (v. g. duellum) Politicè justum est, si autoritate publicâ ob causam privatam ineatur. Pœnâ enim, non peccatô, exemptum est.

§. 7. Publicum vero est vel propriè tale vel impropriè. Publicum propriè est illud, quod alias solenne ex jure Gentium dicitur, & ratione causæ efficientis, geritur inter Magistratus summos, ac certos, ratione formæ, habet ritus. Hujusmodi bellum semper Politicè, sed non Ethicè est justum, nisi & honestas accedit. Publicum impropriè illud est, quod minus solenne dicitur, illisque ritibus carere & geri in privatos & Magistratum quemvis autorem habere potest. Et sane si citra leges civiles res spectetur, videtur omnis Magistratus sicut ad tuerendam plebem sibi creditam, ita ad exercendam jurisdictionem, si vis occur-

occurrat, jus habere belli gerendi. Sed quia ex bello tota civitas in periculum venit, ideò fermè omnium populorum legibus cautum est, ne bellum geri possit, nisi autore eò, qui summam in civitate potestatem habeat. Extat lex talis *Platonis ultimò de Legibus*. Et in Romano jure majestatis teneri dicitur, qui injussu Principis bellum gesserit, delectumve habuerit, exercitum comparaverit. *Grot. L. I. c. 3. n. 4.* Ex hac causa bellum etiā solius Magistratus summi, pro Politice justo habetur.

§. 8. Cautè tamen observandum est h. l. discrimen inter Rempubl. simplicem & mixtam. Nam ea, quæ de inferioribus Magistratis modo diximus, ad Rempubl. simplicem pertinent. In mixta verò, quatenus est mixta, illi sunt coimperantes, adeoç hòc respectu potestatem Magistratus summi possident cuius vi, uti regalia, saltem aliqua habent, ita & ea bello Politice justò possunt defendere. Qui enim habet regalia, ille etiam habet regalem regalia defendendi modum: qui nihil est aliud, quam jus gladii. Benè *Grotius Lib. I. Cap. IV. num. XIII.* *Quisquis imperii summi partem habet, non potest non jus habere, eam partem tuendi.* Aliud verò est, si in imperio latè patente inferiores potestates bellum inchoandi habeant facultatem. Tùm enim non propriò jure, sed vicariò & ex vi summæ potestate statis agunt. Vid. *Grot. num. IV. & V. Lib. I. Cap. III.*

§. 9. De rebus aut actibus bellicis innumera ferè loca apud laudatum Grotium, quæ huc spectant. Sic, ubi de Temperamento Juris Gentium in personas hostium agit, statuit, obsidem, sive ex suo, sive ex publico consensu datus sit, suppliciò Ethicè justo adfici non posse, nisi ipse capital commiserit. Dominium enim in vitam suam non habet unusquisque, ceu putabant olim, sed Deo id exceptum. Dico (1.) Ethicè justo; in quo est impeccabilitas. Nam de Politice justo, cui inest impunitas, J. C. tis concedit Grotius. Dico (2.) nisi capital commiserit. Nam si, qui obsecrit venit, est aut antè fuit in numero graviter delinquentium, aut postea fidem à se datam in re magna fecellit, fieri potest, ut supplicium injuriâ vacet, sitque Ethicè justum. Vid. *Cap. XI. num. XII. Lib. III.*

§. 10. Parili ratione, quando de Temperamento circa ea, quæ jure Gentium postliminiò carent, illi sermo est, adserit, justum esse, ut reddantur personæ & res, bello injustò acquisitæ, à quolibet possessore. Dicit (1.) bello injusto acquisitæ. In hoc enim dominium capientis non est Ethicè, sed Politice tantum justum. Nam in ju-

re interno, à qvo est impeccabilitas, bellum injustum latrocinio nihil distat. Dicit (2.) à qvolibet possessore, etiam secundo, tertio &c. nam nullus eorum dominium Ethicè justum accepit, qvia primus inter capiendum non habuit. Nemo enim, teste Senecā, potest, qvod non habet, dare. vid. n. I. & II. Cap. XVI. l. c.

§. II. Præterea Ethicè justum perfectè tale non est aliud, qvoad rem ipsam, à bono morali Ethico: justum autem Politicè, est species boni moralis Politici. Hinc autem Forma utriuscōj justi etiam clare agnosci potest. Notandum autem est ante omnia, qvòd circumstantiarum moralium una respectu hominum, sit latens, nimirūm finis, reliquæ patentes, locus, tempus &c. Hæ omnes in bono morali Ethico, & Ethicè justo perfectè tali, rectissimè se habere debent: in bono verò morali Politico sufficit bonitas circumstantiarum patentium, etsi intentio mea, latens alios, sit mala. Similem in modum ad justum Politicè tale satis est, concurrere circumstantias patentes bonas, minimum, circumstantiam causæ efficientis, siqvidem hæc debet jus ad agendum habere, juxta §. 3. & 12. Cap. 2.

## CAP. IV. & ultimum, DE DISCRIMINE QVOAD EFFECTUM.

### §. I.

**E**ffectus justi Ethicè, est constans conscientiæ tranquillitas & valor in foro poli sive coram tribunali Dei. Nam jus internum actibus suis confert impeccabilitatem. Effectus justi Politicè, est fluxa conscientiæ securitas & valor in foro soli sive coram hominibus. Jus enim externum actibus, qvibus convenit, confert tantum impunitatem, non autem impeccabilitatem.

§. 2. Sic (ut statim exempla, more nostrō, ex *Grotio* adjiciamus) qvi in iusto bellō capti aut ex captis nati, aut ex his causis servi facti sunt, possunt salvā conscientiā fugere ad quoscunque, & res suas sine furti criminē subducere. Dicimus: *salvā conscientiā*, propter jus internum, etsi minus valide, qvoad externum. Non enim hic eorum actus æquè validitatem Politicam habet, ac bonitatem Ethicam. Hinc si ad alios, aut etiam pace factā ad suos aufugerint, vindicanti Domino reddendi sunt.

§. 3. Contrarium sentiunt ex Moralistis nonnulli. Ratio (1.) eorum

rum petitur à natura dominii, ac si ex ea talis in animo obligatio sequatur. Sed respond. neg. hanc esse naturam dominii genericam. Nam species ejus aliquæ tantum in judicio humano & quidem coactivo valent; quod & in aliis juris generibus occurrit. Nec præter hujusmodi valorem gentes ad dominium victorum in servos voluerunt aut debuerunt internam animi obligationem requirere. Hæc enim uti victores non æquè ac utilitas ab interficiendis captivis avocat: ita haud temerè in lege, quæ non ex æquitate naturali, sed majoris mali vitandi causâ lata, est, ea sumenda est interpretatio, quæ peccato faciat obnoxium actum cæteroqui licitum. Ratio (2) desumitur à pœna, quæ fugam talem & subductionem rerum excipere solet. Sed respond. & hæc, & alia multa, facere potentiores, non quia æqua sunt, sed quia ipsis expedit, favente jure externo, non interno, & ad obtainendum justum Politicè, non Ethicè tale. *Vid. num. VI. Cap. VII. Lib. III. Grot.*

§. 4. Eundem in modum jus vitæ, ac necis absolutum quo ad internam aut Ethicā justitiā Domini in Servos, aut Parentes in liberos habere non possunt. Dicimus: *quo ad internam aut Ethicam justitiā*, quæ confert impeccabilitatem, ut dictum §. 1. hujus Cap. Nullus enim homo hominem jure potest interficere, nisi is capital commiserit. Quoad Politicam autem sive externam justitiam, quæ solam largitur impunitatem, id Romæ olim alibiq; permisum fuisse, certum non minus ac notissimum est. Sed in tali casu filius à Patre, servus à domino, uti & alias fieri potest, injuriam accipit. Conf. *Grot. Lib. II. c. V. n. XXIX.*

§. 5. Sed quid mirum, cum ne Magistratus quidem summus jus vitæ ac necis absolutum, quo ad internam justitiam habeat? Nam sævire absq; urgente ac sufficiente causa in corpora subditorum, solius Tyranni est, qui non magis utitur justo. Ethicè tali, quam cœcus speculō.

§. 6. Cogitur tamen aliquando Magistratus etiam Optimus aliquid in Republ. permittere, quod justitiâ internâ non gaudet. Testes esse possunt illæ Regiones sub orthodoxis Magistratibus, in quibus casus necessitatis exercitium heterodoxiæ admisit. Sed aliud est, permittere, aliud agere, in hujusmodi casu. Ubi nota ὥδος ξον: Magistratus quidem, qui permittit, non agit adversus justitiam internam; agit tamen is, cui permittitur. Graviter ac eleganter hoc eloquitur *Nobiliss. Ziegelcus in Grotii Lib. I. Cap. I. Num. XVII. p. 65.* Talia, inquit, tolerant, & tamen illi propterea malum non procurant; permittunt, quia tollere sine Reipubl. concusione non possunt, non approbant; non puniunt, neutiquam tamen

tamen svaident aut mandant; circumscribunt, limitant, imminuunt, quantum possunt, non tollunt aut ponunt, sed in medio relinquent. In ejusmodi enim legibus circumscripтивis duo continentur actus: alter est nuda permissione, quae actio non est, sed impropre actio dicitur, & hæc objectum immediatum habet malum ipsum, quod nec precipit, nec prohibet Legislator, sed permittit. Et in hoc differt voluntatis objectum ab objecto permissionis. Dum permittit Legislator, permittit immediatè malum; dum verò vult permettere, non vult immediatè malum, sed vult permissionem mali, quæ in hoc negotio proximum & immediatum est objectum voluntatis. Alter actus est ipsa circumscriptione, limitatio & modificatio istius mali, ne ulterius eat, aut aliò modo, quam certò illò & determinatò exerceatur. Neuter actus probat, aut svadet malum, neuter id in foro poli seu conscientiæ licitum facit, sed NB. impunitatem tantum præstat, sicubi intraterminos definitos permanserit malum.

§. 7. Postquam autē discrimin inter hæc duo justa NB. ut opposita hīc considerata (ratione existentiæ) quo ad duos diversos statū hominis Cap. I. & (ratione originis) quo ad duplicem normam Cap. II. Ulterius (ratione essentiæ) quo ad diversas formas Cap. III. & (ratione efficientiæ) quo ad adversos effectus, Cap. IV. contulimus, colligimus horum nucleus in descriptiones, ut ὡς τὸ πῦρ conspiciantur in iis omnia.

§. 8. Justum itaque Ethicè est actio moraliter bona, pertinens ad statum rectū quo ad consecutionem perfectè, ad corruptum imperfectè, cuius norma est jus rigidum, & omnium circumstantiarum requirit rectitudinem, conveniens cum juribus divinis & humanis iustis, ideoque agenti tranquillitatem conscientiæ in foro poli confert.

§. 9. Politicè justum est actio civiliter valida, pertinens ad statum corruptum, cuius norma est jus gentium laxius sic dictum, aut lex aliqua sive permission humana, cui convenit, solamque impunitatem in foro soli gignit.

§. 10. Similiter divisiones utriusque justi ex iis, quæ hactenus dicta fuerunt, nullò negotiō colligi possunt. Sufficiet itaque, si eas vel indicaverimus tantum. Ultrumque vel est magis, vel minus tale, prout status hodiè vel magis vel minus est corruptus, & à statu recto propius vel remotius distat. Vid. §. ult. Cap. I. Ethicè justum vel est generale vel speciale, & speciale vel in opere, vel in operante. Vid. §. 7. Cap. I.

§. 11. Qibus adjectis nihil addimus aliud, quam pietatem, probè memores, universas justitias nostras esse quasi pannum menstruatae, Eſ. LXIV. 6. ideoque confugimus ad justitiam coram Deo saluentem, justificati gratis per gratiam ipsius, per redemtionem, quæ est in Christo Iesu, Rom. III. 26. 24.

S. D. G.

Coll. diss. A. 2, misc. 5